

k možnosti teoretickej konštitúcie antropológie ako disciplíny marxistického filozofického myslenia (199). Vzhľadom na to, že k takejto konštitúcii radu socialistických krajín už zjavne došlo a že aj autorova práca je toho viac ako dokladom, javí sa ako naliehavejšia skôr otázka, ako špecifikovať osobitný charakter autorovej antropologickej orientácie? Nebolo by možné subordinovať Šimovu antropológiu širšiemu rámcu ontológie ako „špeciálnu formu“ ontológie, keďže takúto možnosť na jednom mieste (198) autor knihy sám nadhadzuje?

Ako každá iná zovšeobecňujúca teória aj filozofická antropológia je determinovaná jednak pozitívnymi poznatkami špeciálnych vied, jednak abstraktným vedením filozofie. Väzby, do ktorých sa takto vplieťa, sú nevyhnutne dvojstranné: pohyb informácií v nich má povahu spätných väzieb. V tomto prípade platí, že antropológia vnáša do ontológie v postavení filozofie *per se* poznatky o človeku ako o ontickom súcne, bez ktorého nie je objektívna realita konkrétna, zatiaľ čo samu antropológiu ovplyvňujú v chápaní ontických kontextov človeka ako osobitné-

ho prípadu bytia stanoviská ontológie. Preto nie je bezdôvodné uvažovať o problémovom okruhu myšlienkovvej interakcie ontológie a antropológie ako o hraničnej oblasti filozofického poznania človeka, v ktorej je mysliteľné dvojaké vychýlenie poznávacieho akcentu, a to v smere všeobecnejšej antropológickej ontológie alebo špecifickejšej ontologickej antropológie. Dôraz, ktorý sa v Šimovej štúdií kladie na vyjasnenie ontologických prdepokladov a dôsledkov antropologických poznatkov, vychyluje síce jeho úvahy z centra antropológickej problematiky, ale nezachádza podľa nášho názoru, tak ďaleko, aby ich zbavil výrazne antropologického charakteru. V Šimových úvahách ide teda síce o *ontologickú* antropológiu, ale predsa len o antropológiu, ako je to napokon v súlade aj s autorovým východiskovým presvedčením, že úspešné poznanie sveta nie je mysliteľné bez poznania jeho subjektu — človeka, práve tak, ako iba poznanie sveta môže viesť k ozaj všestrannému a hlbokému poznaniu človeka ako svojbhynnej časti ontických štruktúr sveta.

Juraj Suchý

POZORUHODNÝ ÚVOD DO FILOZOFIE

Vyučovanie filozofie v rámci spoločného základu na vysokých školách zápasí už dlhé roky s nedostatkom vhodných učebníc. Chýbajú mu hlavne snahy priblížiť filozofické dedičstvo v autentickvej podobe, interpretovať texty z prvej ruky, uvádzať poslucháčov do „vedy vied“ originálnou a živou formou.

Pozoruhodnou výnimkou je knižka Jindřicha Zeleného *Úvod do filozofie* (Svoboda, Praha 1969) zostavená z prepracovaných prednášok pre poslucháčov prvého ročníka vysokej školy ekonomickej. Pôvodnosťou spracovania knižka patrí medzi najzaujímavejšie práce, ktoré u nás

v poslednom období vyšli z „učebnicovej“ marxistickej literatúry.

Stretávame sa v nej so živým, neskostnatým chápaním súčasnej filozofie, neformálnou, tvorivou interpretáciou Marxa, ktorého autor považuje za zakladateľa súčasnej epochy kritického a revolučného filozofického myslenia. Usiluje sa uviesť poslucháčov i čitateľa do marxistickej filozofie cez svojsky videné teoretické a praktické otázky, popularizuje chápanie marxizmu ako negáciu metafyziky, ako prekonanie tradičnej ontológie a gnozeológie „ontopraxeológiou“.

Čitateľ síce zapochybuje o vhodnosti

uvádzať študentov mimo odboru filozofie do ústredných filozofických problémov takou náročnou formou. Kto nepozná Zeleného monografickú prácu „Praxe a rozum, Pojetí racionality a překonání tradiční ontologie v Marxově kritice Hegela (Academia, Praha 1968), bude mať isté ťažkosti s pochopením nových myšlienok autora, pretože ich hlbšie teoretické odôvodnenie v „Úvode...“ chýba, no autor na adresu podobných námietok vopred výstižne poznamenáva, že „...na prvni poslech je plně srozumitelný ve vědeckém oboru zpravidla jen ten, kdo neřika nic nového“.

Autor zrejme predpokladá, že non cuius homini contingit adire Corinthum, preto ústredné pojmy a pôvodné koncepcie nenecháva bez elementárneho výkladu. Neusiluje sa nahustiť širokú škálu filozofických problémov do siahodlhých, ale len referujúcich prednášok. Ťažisko celej práce je v snahe prebudiť vôbec zmysel pre kritické filozofické myslenie a v snahe interpretovať a rozvíjať marxizmus ako stále živú revolučnú teóriu praxe.

Kniha je rozdelená na dve časti: Prvá časť tvorí osem prednášok, z ktorých je najvýznamnejšia ústredná prednáška o pojme praxe; druhú časť tvoria vybrané filozofické texty od výňatkov z Platónových dialógov (Ústava, Filebos, Faidon), od Aristotelových kníh (Gamma, Dzéta), cez Descartovu *Rozpravu o metóde* k Helvetiovým spisom *O duchu* a *O človeku*, k časťami Heglovho úvodu k *Dejinám filozofie*. Od klasikov marxistickej filozofie tu nájdeme Marxove *Tézy o Feuerbachovi*, *Nemeckú ideológiu*, prácu o objektívnej pravde z Leninovho *Materializmu a empirio-kriticizmu*. Výber je doplnený ukázkami z nemarxistickej filozofickej tvorby Sartrovým *Existencializmus je humanizmus* a časťami Carnapovho spisu *O explikácii*.

Zastavme sa teraz pri niektorých zaujímavých a podnetných autorových názoroch. Aby mohol ukázať, v čom je revolučnosť a stála aktuálnosť Marxovej

filozofie, neuchyľuje sa — ako je to často zvykom — len k bohatým citáciám, ale cez výstižnú kritiku najvýznamnejších typov filozofie vedie čitateľa k záveru, že cesta od mytológie k skutočne ľudskému životu, k teoreticko-praktickému postoju, nastúpená v antike, rozvíja sa široko až u Marxa.

Marx, hovorí autor, radikálne humanizuje chápanie vzťahu človeka a sveta, zbaňuje ho metamorfických a metafyzických prvkov. Kým v predmarxistickej filozofii sa metafyzický motív vyskytuje stále, raz v podobe teologického, inokedy v podobe zabsolútneného „rozumu“, „pocitov“, zabsolútnenej „prírody“, u Marxa ide o radikálne nový typ filozofie. Autor túto novosť vidí v nasledovných bodoch: a) všetka teória sa chápe ako moment praxe, ako súčasť praktického života, b) človek, ako súčasť sveta, nie je abstraktnou bytosťou, ale konajúcou, seba i prírodu pretvárajúcou skutočnosťou, c) Marx vytvára novú, humanistickú radikálnu filozofiu ľudskej slobody a oslobodzovania sa.

Autor upozorňuje na to, že Marxovo teoretické dielo zostáva i naďalej východiskom súčasnej filozofie, pretože ešte stále žijeme v epoche kritiky a prekonávania buržoáznej éry. Avšak marxistická filozofia by nebola skutočne marxistická, hovorí ďalej, keby len opakovala a komentovala to, čo klasikovia marxizmu vytvorili. Neustály postup spoločenskej emancipácie na nekapitalistickej základni prináša nové a nové otázky a problémy, ktorých riešenie vyžaduje tvorivé rozvinutie marxistickej filozofie.

Autor sa nazdáva, že tradičná ontologická a gnozeologická problematika filozofie sa v súčasnom marxizme zjednocuje do „ontopraxeologickej“ problematiky. J. Zelený postuluje toto chápanie v snahe neupadnúť do jednostrannosti ani v zmysle antropologizmu ani v zmysle scientizmu. Centrálnym problémom marxistickej filozofie má byť podľa neho „prakticky konajúci človek“, hlboko angažovaná bytosť pre život i pre tvorbu hodnôt; skúmanie

„praktického bytia“, „praktického konania“.

Pokúsime sa teraz stručne tlmočiť, autor pod týmito pojmami rozumie a ako interpretuje pojem praxe.

1. Prax je formovanie a transformovanie hmotných predmetov užitočnou prácou, cieľavedomým konaním (hrou, umeleckou tvorbou); myslenie je momentom praktického bytia. 2. Prax je prežívaný vzťah k iným ľuďom (realizuje sa vo výrobnom procese, v inštitúciách, v kultúre, v rodine); 3. Prax je proces uspokojovania ľudských potrieb a proces osvojovania sveta, ako prechod vnútorného vo vonkajšie a vonkajšieho vo vnútorné. Prax, schopnosť „praktického bytia“ treba podľa autora chápať ako najdôležitejšie antropikum. Konštitutívne momenty praxe vzhľadom k spoločenskému človeku načrtáva však v uvedenej publikácii len tézovite.

Autor sa snaží — ako sa zdá — o štrukturáciu ľudského konania na základné dialektické elementy vzťahu človeka-svet. Praktická tvorivá činnosť človeka existuje podľa neho vždy súčasne v niekoľkých vrstvách: ako aktualita — vnútorná fáza konania (úmysel, projekt), ako spredmetnenie vnútorného, objektivizácia aktívnej subjektivity, ako osvojovanie sveta, ako zospoločenšenie individuálneho, ako od cudzenia osvojeného. Týmto vrstvám predmetnosti, usudzuje ďalej, odpovedá vrstvomá diferenciacia racionality, na senzomotorickú, symbolickú, pojmovú, manipulačnú, operačnú inteligenciu a pod.

V prednáške Rozum a revolúcia na-

črtáva autor veľa podnetných myšlienok o dialektickomaterialistickom chápaní racionality. Skúma otázku, ako sa mení pojem „objektívnej teórie“ prostredníctvom myšlienkovvej reprodukcie skutočnosti, upozorňuje na nebezpečenstvo fetišizácie racionality, ktorá môže viesť „k bakchanáliám“ iracionálneho a živelného, ak sa nerešpektujú rozdiely v stupňoch intelektuálneho osvojovania sveta.

Výber atributívnych momentov, resp. možných špecifických stránok dialektiky vzťahu človeka a sveta je vždy trochu obmedzený, ak si niekto nenárokujú vypracovať komplexnú a definitívnu teóriu tohto vzťahu. J. Zelenému, nazdávame sa, o to nešlo. Chcel len poukázať na nevyhnutnosť tvorivo rozvíjať marxistickú filozofiu ako negáciu novovekej metafyziky, ako filozofiu, ktorá je dialektickým empirizmom, antropologickou dialektikou a pod.

Niektoré autorove pojmy síce nútia k polemike — ako napr. „praktický materializmus“, „dialektický empirizmus“, a je otázka či nahrádzanie ontológie a gnozeológie, dialektického a historického materializmu „ontopraxeológiou“ prinesie podstatné obohatenie filozofie, no ani v jednom prípade nemožno autorovým myšlienkam uprieť originalitu a podnetnosť.

Obohacuje filozofickú literatúru o nové náhľady na ľudskú univerzalitu a študentom filozofie poskytuje dosť širokú škálu elementárnych poznatkov tak z klasických, ako i zo súčasných problémov filozofie.

Marta Zágoršková

AXIOLOGICKÁ ESTETIKA

„Nezdar mnohých estetických koncepcií — v marxistickej estetike najmä nezdar vulgarizácie a dogmatizmu — má dnes často za následok prirodzenú nechúť k teoretickému riešeniu základných otázok vše-

obecnej teórie umenia a s tým súvisiaci sklon zostávať za každú cenu len na pevnej pôde umelecko-historickej faktografie.“ Kniha Mariána Várossa, z ktorej je citovaný úryvok, sa však rozhodne touto nechutou